

УДК 658.583:658.15(477)

*Валерій Ільчук, Анна Деркач, Катерина Пчельнікова***ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ***Валерий Ильчук, Анна Деркач, Екатерина Пчельникова***ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ***Valerii Ilchuk, Anna Derkach, Kateryna Pchelnykova***INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITIES OF INDUSTRIAL
ENTERPRISES OF UKRAINE**

Розкрито роль інвестицій та інновацій у відтворенні підприємств, а також їхню економічну суть, зміст і взаємозв'язок. Проведено аналіз інноваційно-інвестиційної активності промислових підприємств України за 2005–2015 роки. Розглянуто структуру загального обсягу витрат промисловими підприємствами на інноваційну діяльність. Проаналізовано становище інноваційної діяльності за видами економічної діяльності в Україні. Запропоновано заходи щодо створення належних прогнозованих, прозорих умов для інвестиційної діяльності промислових підприємств. Виконано порівняльний аналіз статистичних даних промислових підприємств, що розробляли та впроваджували інновації. Досліджено основні проблеми активізації повноцінного розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств і визначено шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна діяльність; промисловість; інноваційно-інвестиційна активність; впровадження інновацій; інноваційно-інвестиційний процес.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 8.

Раскрыта роль инвестиций и инноваций в воссоздании предприятий, а также их экономическую сущность, содержание и взаимосвязь. Проведен анализ инновационно-инвестиционной активности промышленных предприятий Украины за 2005–2015 годы. Рассмотрена структура общего объема расходов промышленными предприятиями на инновационную деятельность. Проанализировано положение инновационной деятельности по видам экономической деятельности в Украине. Предложены меры по созданию надлежащих прогнозируемых, прозрачных условий для инвестиционной деятельности промышленных предприятий. Выполнен сравнительный анализ статистических данных промышленных предприятий, занимавшихся инновациями и их внедрением. Исследованы основные проблемы активизации полноценного развития инновационной деятельности промышленных предприятий и определены пути их решения.

Ключевые слова: инновационно-инвестиционная деятельность; промышленность; инновационно-инвестиционная активность; внедрение инноваций; инновационно-инвестиционный процесс.

Рис.: 2. Табл.: 2. Библ.: 8.

The role of investments and innovations in the reconstruction of enterprises and their economic essence, content and relationship are determined. The investment and innovative activities of the industrial enterprises in Ukraine during 2005–2015 years are analysed. The structure of total expenditures on innovative activity made by industrial enterprises is observed. The situation of innovation activity depending on the economic activity in Ukraine is analysed. The suggestions for creation proper predictable conditions for the investment activity of industrial enterprises are made. A comparative analysis of statistical data of industrial enterprises, which are connected with innovations is performed. The basic problems of full development of innovation activity of industrial enterprises are determined and the ways of their solution are defined.

Key words: innovation and investment activity; industry; innovation implementation; innovation and investment process.

Fig.: 2. Tabl.: 2. Bibl.: 8.

JEL Classification: O14; E22

Постановка проблеми. Проблема активізації інноваційної діяльності промислових підприємств з проголошенням Україною євроінтеграційного курсу набуває особливої актуальності. Без інноваційної переорієнтації державної політики, без підвищення інноваційної активності промислових підприємств неможливо досягнути основної мети економічного регулювання – підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва.

Проблемами організації та реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств як суб'єктів ринку присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В. Александрова, Ю. Бажал, В. Геєць, О. Лапко, Б. Маліцький, С. Онишко, Л. Федулова, Д. Черваньов, С. Бейкер, Р. Бургелман, Т. Бернс, Р. Дафт, Ф. Даманкур, П. Дракер, Б. Лундвалл, С. Маєрс, Р. Нельсон, Е. Робертс, М. Тушман, С. Уінтер, С. Харрисон та ін.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Метою статті є аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств України, визначення проблем та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Промисловість є могутнім сектором української економіки, що забезпечує фактично всі галузі господарства і всі верстви населення промисловою продукцією, сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і підвищенню якості життя населення.

На 2015 рік в Україні нараховується близько 42 564 промислових підприємств, що становить 12,4 % від їх загальної кількості [7]. У 2015 р. обсяг реалізованої промислової продукції становив 1 776 603,7 млн грн, найбільшу питому вагу в її обсязі займала продукція переробної промисловості: постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (23,9 %); виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (22,4 %); металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів (15,7 %); машинобудування (6,5 %) [3; 4] (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційно-інвестиційна активність промислових підприємств за 2005–2015 рр.

Рік	Кількість інноваційно активних підприємств		Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності, млн грн		
			Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками	
	Кількість підприємств, що займалися інноваціями, од.	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %		Витрати на дослідження і розробки (внутрішні і зовнішні НДР)	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення
2005	1193	11,9	5751,6	612,3	3149,6
2006	1267	11,2	6160,0	992,9	3489,2
2007	1297	14,2	10 850,9	986,5	7471,1
2008	1376	13,0	11 994,2	1243,6	7664,8
2009	1411	12,8	7949,9	846,7	4974,7
2010	1462	13,8	8045,5	996,4	5051,7
2011	1679	16,2	14 333,9	1079,9	10 489,1
2012	1758	17,4	11 480,6	1196,3	8051,8
2013	1715	16,8	9562,6	1638,4	5546,3
2014	1609	16,1	7695,9	1754,6	5115,3
2015	824	17,3	13 813,7	2039,5	11 141,3

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [1].

Згідно зі статистичними даними у 2015 році інноваційною діяльністю у промисловості займалися 824 підприємства, або 17,3 % загальної кількості промислових підприємств. У структурі загального обсягу витрат найбільше коштів промисловими підприємствами було витрачено на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (11 141,3 млн грн, або 80,7 %). На дослідження і розробки припадає 14,7 % витрат, на внутрішні НДР – 13,3 %, зовнішні НДР – 1,4 %, придбання інших зовнішніх знань – 0,6 % (рис. 1) [1].

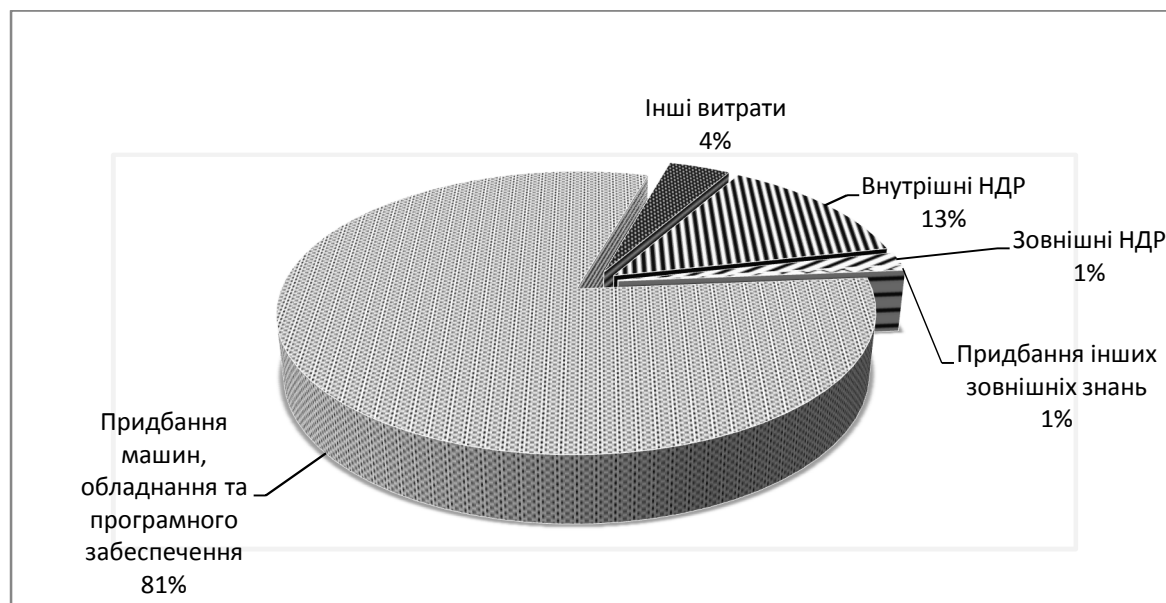

Рис. 1. Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні у 2015 році

Джерело: побудовано авторами на основі даних джерел [1].

Кількість інноваційних підприємств не може в повному розмірі відтворити ступінь інноваційної активності, тому що крім інноваційної продукції, обсяг реалізації охоплює весь перелік товарів їх виробничої програми, які не є інноваційними. Саме обсяг реалізації інноваційної продукції є найхарактернішим показником ефективності інноваційної діяльності, що одночасно характеризує і спроможність продукції до конкуренції.

У розвинених країнах, які забезпечують через виробництво та експорт наукомісткої продукції до 85–90 % приросту ВВП, наша держава поки що недостатньо використовує результати наукових досліджень. Частина вітчизняної наукомісткої продукції становить близько 0,1 % на світовому ринку високотехнологічної продукції [5].

У 2015 р. на інновації підприємства витратили 13 813,7 млн грн, у т. ч. на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 11 141,3 млн грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2039,5 млн грн (табл. 2).

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах за 2005–2015 рр.

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	У т. ч. мало-відходні, ресурсозберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, одиниць	З них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	966	1,4

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [1].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 13 427,0 млн грн (або 97,2 % загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримало 11 підприємств, місцевих бюджетів – 15, загальний обсяг яких становив 589,8 млн грн (0,7 %); кошти вітчизняних інвесторів отримали 9 підприємств, іноземних – 6, загалом їхній обсяг становив 132,9 млн грн (1,9 %); кредитами скористалося 11 підприємств, обсяг яких становив 113,7 млн грн (0,8 %) [1].

Протягом останнього десятиріччя інноваційна активність вітчизняних промислових підприємств балансує в межах 8,2–15,2 % (рис. 2).

Рис. 2. Частка підприємств України, що займалися впровадженням інновацій та впроваджували їх за 2005–2015 роки

Джерело: побудовано авторами на основі даних джерел [1].

Кількість підприємств, що впроваджували інновації, за 2005–2015 роки була незначною з досить слабкою тенденцією до їх зростання. Політичні, законодавчі, економічні, енергетичні проблеми в державі зумовили різке падіння інноваційної активності промислових підприємств у 2005 році. І хоча в 2006–2015 роках відбувалося деяке покращення інноваційної діяльності завдяки впровадженню нових технологічних процесів та освоєнню нових видів техніки, однак стан інноваційної активності залишався доволі низьким.

Протягом 2005–2015 років частка підприємств, що займалися інноваціями, мала коливаючий характер. Пік припадає на 2012 (17,4 %) та 2015 роки (17,3 %). Мінімальна активність промислових підприємств припадає на 2006 рік (11,2 %). Після 2006 року спостерігається певне збільшення частки підприємств, що займалися впровадженням інновацій, аж до 2012 (з 11,2 до 17,4 %), а потім знову активність зменшується.

Аналізуючи динаміку активності промислових підприємств, які впроваджували інновації протягом 2005–2015 років, можна побачити, що пік активності припадає на 2015 рік (максимальна частка 15,2 %).

Провідним видом інновацій, які здійснювались на українських підприємствах, було освоєння виробництва нових видів продукції. Водночас найбільш рентабельним у довгостроковій перспективі є не створення нової продукції, а впровадження технологічних інновацій, які сприяють економічному зростанню не лише у теперішній час, а дозволя-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ють підвищити конкурентоспроможність підприємства на суттєво більший період у порівнянні з виробництвом лише нової продукції.

В українській промисловості інноваційна діяльність переважно фінансується за рахунок власних коштів підприємств. Разом з тим обсяги фінансування коштами держбюджету відносно незначні. Це пов'язано з моделлю розвитку економіки – орієнтація на внутрішнє споживання, нераціональний розподіл потенційних інвестицій.

Наявність загальноекономічних (напружений стан економіки) та загальносуспільних проблем (демографічні, соціальні, екологічні) указує на відсутність належних умов для подальшого зростання та стабільності економіки [6].

Україна належить до числа країн із високим науковим потенціалом, тому пріоритетом для діяльності органів державної влади має бути створення умов, що забезпечують не тільки збільшення такого потенціалу, а насамперед його максимальну реалізацію в інтересах суспільства. Держава має стати безпосереднім провідником інноваційно-інвестиційного розвитку, замовником і організатором досліджень та розробок на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу та сприяти їх упровадженню в усі сфери економічної діяльності.

В Україні існують певні проблеми, що гальмують інноваційну діяльність:

- неузгодженість законодавства в інноваційній та інвестиційній сферах;
- значне зниження інноваційної активності підприємств та загальне погіршення інноваційної культури суспільства;
- неефективність механізмів правового захисту інтелектуальної власності;
- не створено належної системи прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку;
- поширення практики ігнорування законодавства або призупинення дії статей законів, які стосувалися фінансової підтримки інноваційної діяльності.

Для вирішення проблем державного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю необхідно виділити такі стратегічні напрями:

- адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит і споживача;
- створення привабливих умов для творців інновацій;
- підвищення статусу винахідників, раціоналізаторів і визнання їх значущості для суспільства;
- застосування системного підходу в управлінні інноваційним розвитком у галузі промисловості та інформатизації суспільства.

Унаслідок непослідовного проведення та низької ефективності державної інноваційно-інвестиційної політики наша країна відстає в технологічному розвитку від розвинутих країн. Зменшується кількість інноваційно активних підприємств, гальмується розвиток високотехнологічних галузей промисловості. Це призводить до зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Особливого значення інноваційно-інвестиційні процеси набувають у країнах з перехідною економікою, якою є Україна. Ринкові відносини, з їхньою жорсткою конкуренцією, ставлять більшість існуючих підприємств перед необхідністю зміни виробничого апарату, технологічних змін, упровадження конкурентоспроможних наукомістких виробництв, управлінських нововведень за рахунок енергійної інноваційно-інвестиційної діяльності [5].

Перехід суб'єктів господарювання на інноваційний шлях розвитку можливий лише за умови формування та реалізації інноваційного потенціалу як основи цього розвитку.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Таким чином, інноваційно-інвестиційний розвиток передбачає неперервні впровадження інновацій у діяльність підприємства (техніка, технології, продукція, управління, збут та ін.) за рахунок створення та підтримки інвестиційної привабливості, інтенсифікації інвестиційної діяльності та використання інвестиційного потенціалу підприємства.

Розвиток підприємства повинен здійснюватися так, щоб усі зміни, що відбуваються на підприємстві, в його технологічному комплексі, виробничій, інноваційній, організаційній і управлінській діяльності дозволяли зберігати та покращувати рентабельність і стабільність, а також інші характеристики, що відповідають розвитку підприємства [3].

Прийняття рішення про визначення шляху розвитку підприємства передбачає оцінку існуючого потенціалу підприємства, можливостей його вдосконалення та ефективного використання в майбутньому. В зв'язку з цим актуальним є створення або вибір інструментальних засобів, які надають можливість виявити та оцінити потенціал підприємства, що буде використано як база для розробки шляху розвитку підприємства.

Висновки і пропозиції. Розглядаючи ситуацію у країні, що склалася нині навколо вітчизняного інноваційного процесу, можемо зауважити, що для повноцінного розвитку інновацій в Україні потрібно:

- створення урядом досконалої інноваційної платформи, яка б забезпечила розвиток і втілення в життя новітніх технологій;
- залучення іноземних досягнень у вітчизняну промисловість;
- покращення умов для підприємств у податковій сфері;
- вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України.

Для стимулювання інноваційної діяльності у промисловій галузі необхідні: мотивація працівників до інноваційної діяльності, зменшення міграції висококваліфікованих кадрів; законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів (зниження податків до підприємств, які розвиваються; удосконалення амортизаційної політики); розширення джерел фінансування; тісне співробітництво з зарубіжними підприємствами, обмін досвідом; розширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів із зниженням процентної ставки.

Список використаних джерел

1. *Впровадження інновацій на промислових підприємствах* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html.
2. *Інноваційно-інвестиційна діяльність промислових підприємств України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/34837.html>.
3. *Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekonomikam.com/ecfin-1760.html>.
4. *Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_ed/kp_ed_u/kp_ed_u_2015.htm.
5. *Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2015 році* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/org/org_u/org1215_u.htm.
6. *Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010-2015 роках* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/pr/org_rik/org_rik_u.htm.
7. *Особливості інноваційно-інвестиційної політики в Україні* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lobas.pdf>.
8. *Оцінка інноваційного розвитку в промисловості України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Economics/9_87231.doc.htm.

References

1. *Vprovadzhennia innovatsii na promyslovykh pidpriemstvakh [Introduction of innovative technologies in industrial]*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html.
2. *Innovatsiino-investytsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv Ukrainy [Innovation and investment activity of the industrial enterprises of Ukraine]*. Retrieved from <http://disser.com.ua/contents/34837.html>.
3. *Innovatsiino-investytsiina diialnist pidpriemstva [Innovation and investment activities of the company]*. Retrieved from <http://www.ekonomikam.com/ecfin-1760.html>.
4. *Kilkist pidpriemstv za yikh rozmiramy za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Number of companies according to their size by economic activity]*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_ed/kp_ed_u/kp_ed_u_2015.htm.
5. *Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii za vydamy diialnosti u 2015 rotsi [Volume of industrial products by activity in 2015]*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp/orp_u/orp1215_u.htm.
6. *Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii (tovariv, posluh) za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010-2015 rokakh [The volume of industrial products (goods and services) by economic activity in 2010–2015]*. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm.
7. *Osoblyvosti innovatsiino-investytsiinoi polityky v Ukraini [Features innovative investment policy in Ukraine]*. Retrieved from <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lobas.pdf>.
8. *Otsinka innovatsiinoho rozvytku v promyslovosti Ukrainy [Evaluation of innovation development in industry of Ukraine]*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Economics/9_87231.doc.htm.

Ільчук Валерій Петрович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Ильчук Валерий Петрович – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Ilichuk Valerii – Doctor of Economics, Professor, Chief of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: ivp5@ukr.net

Деркач Анна Олегівна – студентка, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Деркач Анна Олеговна – студентка, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Derkach Anna – student, Chernihiv National Technological University (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: annateylor@mail.ru

Пчельнікова Катерина Анатоліївна – студентка, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Пчельникова Екатерина Анатольевна – студентка, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Pchelnikova Kateryna – student, Chernihiv National Technological University (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: katerina.pchelnikova@mail.ru